

Науково-практичні конференції

**«ОСВІТА, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА
РОЗРОБКИ»**

**Матеріали VII науково практичної
інтернет-конференції
(30 липня 2022 р.)**

Ужгород 2022

**Матеріали VII науково практичної
інтернет-конференції
(30 липня 2022 р.)**

**«ОСВІТА, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА
РОЗРОБКИ»**

Ужгород 2022

Секція 7. ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Греков В. Д.,
*фахівець Центру краєзнавства імені ак. П. Т. Тронька
ХНУ імені В. Н. Каразія
м Харків, Україна*

ПОНЯТТЯ «РУСЬ», ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ «РУССКОГО МІРУ»

Після розпочатої Російською Федерацією збройної агресії проти України 2014 р. та в подальшому розгортання широкомасштабної війни у 2022 р. надзвичайно актуальним постає питання ідеологічного обґрунтування загарбницьких дій з боку Росії. Російське керівництво, політики, журналісти та інші запропонували нову ідеологічну концепцію – концепцію «Русского міру». В ній автори апелюють до спільного історичного минулого (росіян, білорусів та українців), існування особливого цивілізаційного простору тощо. Одним з таких елементів «спільного» минулого є період існування держави Русі і як наслідок функціонування поняття «Русь» з похідними. А відтак постає важлива проблема тлумачення поняття «Русь» та джерельної бази вирішення цієї проблеми.

Джерельною базою дослідження є комплекс письмових пам'яток, котрі надають інформацію стосовно функціонування поняття «Русь» (з похідними) у період з IX до XIV століття. До комплексу письмових джерел відносяться літописи створені на території Руських земель [1, 2] та численні твори за її межами, до яких відносяться Візантійські письмові па'мятки [3, 4], франкська придворна хроніка «Бертинські анали» та інші [5]. Другу частину джерельної бази складають історичні наукові праці XIX – XXI століття, котрі встановлюють тренд тлумачення та сприйняття поняття «Русь» [6-10] в науці, суспільстві та державних колах.

Це дослідження поглибить розуміння функціонування псевдоміфів пов'язаних з тлумаченням поняття «Русь». Також вона поліпшить розуміння історичного та ідеологічного підґрунтя сучасного протистояння Російської Федерації та України.

Низка термінів яскраво ілюструє функціонування псевдоміфів у тлумаченні поняття «Русь» (з похідними) та її історії. В багатьох

випадках відбувається ототожнення Росії з Руссю, що призводить до викривлення історичного процесу та побудові уявних конструктів. Одним з таких прикладів може бути термін «Київська Русь». Відомий український історик, етнограф М. О. Максимович [6] був одним з перших, хто почав застосовувати цей термін. В його працях «Русь» виступає певним аналогом князівства чи держави. Адже окрім Київської Русі існувала ще Суздальська Русь, Червона Русь та ін.: «Хоробрий Роман Галицький великокнязівську силу Києва перевів до південно-західного уділу його, у його землю Галицьку чи Червону Русь, і названо самодержцем всієї Русі. І так Новгородська земля обрусилася пізніше, ніж північно-західна чи Біла Русь, ніж північно-східна або Суздальська Русь, ніж південно-західна або Червона Русь, котрі у XII столітті вже були Руссю, міста котрих були рідними дітьми Києву, і по втраті котрих первинна земля Руська прозвалася Україною, а у XIV столітті у Володимирі-Волинському отримала назву Малої Русі» [6, с. 89]. В подальшому термін «Київська Русь» починає вживатися для визначення держави, що існувала на території, заселеній східними слов'янами та іншими племенами у період з IX до середини XIII ст. (з центром у м. Києві). Після монгольської навали, згідно з поглядами багатьох істориків (одним з перших, хто запропонував і обґрунтував концепцію переселення населення з Середнього Подніпров'я на північ, був відомий російський історик М. П. Погодін [7]), центр цієї держави перемістився до Володимира-на-Клязьмі і потім до Москви (Московська Русь). І, як наслідок, Російська імперія, а в подальшому Російська Федерація є єдиною спадкоємицею Київської Русі.

Невід'ємною частиною політико-ідеологічної концепції «Русского міру» є ідея існування єдиного давньоруського (російського) народу, а в подальшому трьох братніх народів (російського – старшого, українського та білоруського - молодших). Саме ця ідея в значній мірі стала обґрунтуванням російської агресії у 2014 та 2022 роках. Вперше теорія існування єдиного народу (білорусів, росіян та українців) була висунута в другій половині XVII ст. у творі Київський «Синопис». У XIX столітті ця теорія отримала нового поштовху в контексті імперської ідеологічної політики. За Радянських часів риторика трохи змінюється і відбувається поєднання ідеї триєдиного та братських народів. Після розпаду Радянського Союзу теорія існування єдиного давньоруського народу продовжила існувати. Необхідно відзначити, що таку думку підтримують не тільки представники неоімперських поглядів, а й деякі «ліберальні» історики. Наприклад, А. Б. Зубов (у публічному виступі в інтерв'ю Радіо «Свобода» від 28 липня 2010 р.), підтвердив існування єдиної давньоруської народності, яка мешкала на всій території Русі. А. Б. Зубов будує свою думку на тому, що існувала спільна культура, проявом єдності якої виступає церковнослов'янська писемна мова. Однак це не враховує того факту, що культура включає в себе багато

складових, де письмова мова є лише однією з них. Інші аспекти культури суттєво різняться, навіть у сусідніх областях, вже не кажучи про ті райони, котрі не мали тісних зв'язків між собою. Цей стереотип стосується не тільки Русі, а й багатьох інших територій, які навіть формально не об'єднувались в єдину державу.

У результаті можна прийти до висновку, що концепція «Русского міру» апелює до минулого і базується на низці псевдоміфів, котрі пов'язані з тлумаченням поняття «Русь».

Література

- 1) Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по академическому списку. – М.: Изд-во восточной литературы, 1962. – 578 с.
- 2) Полное собрание русских летописей. – Т. 2: Ипатьевская летопись / Под ред. А. А. Шахматова. – Л.: Изд-во восточной литературы, 1962. – 3-е изд. – 938 с.
- 3) Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. В 5-ти тт. – Т. 2: Византийские источники / Под ред.: Т. Н. Джаксон, И. Г. Коновалова. – М.: Русский фонд содействия образованию и науке, 2009. – 384 с.
- 4) Константин Багрянородный. Об управлении империей / Пер. Г. Г. Литаврин, А. П. Новосильцев. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/rus11/-Konst_Bagr_2/index.phtml?id=6412 (доступ 15.01.2022).
- 5) Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. В 5-ти тт. – Т. 3: Западноевропейские источники / Под ред.: Т. Н. Джаксон, И. Г. Коновалова. – М.: Русский фонд содействия образованию и науке, 2009. – 264 с.
- 6) Максимович М. О. Вибрані твори з історії Київської Русі, Києва і України / Укл. П. Г. Марков. – К.: Вища школа, 2004. – 503 с.
- 7) Погодин М. П. О древнем языке русском (Письмо к И. Срезневскому). – Москвитянин, 1856. – Т. 1. – № 2. – С. 113-139.
- 8) Скляренко В. Г. Походження назви Русь. // Мовознавство. – 2011. – № 3. – С. 16-25.
- 9) Шип Н. А. Дискусія про термін «Русь» // Український історичний журнал. – 2002. – № 6. – С. 92-107.
- 10) Portnov A., Portnova T., Savchenko S., Serhiienko S. Whose Language Do We Speak? Some Reflections on the Master Narrative of Ukrainian History Writing // Ab Imperio. 2020. – № 4 – P. 88-129.